

כשמכפילים את האמת אל הכוח

מה פסול נמצא במעשיהם של קורח ועדתו? לכאורה, הטענות שבפיהם היו נכונות ואף אידיאליסטיות. "רב לָכֶם", הם אמרו למשה ולאֶהֲרֹן. הגזמתם. "כִּי כָל הָעֵדָה כָּלָם קֹדְשִׁים, וּבְתוֹכָם ה'." ומדוע תִּתְּנָשָׂאוּ עַל קֹהֶל ה'?" (במדבר טז, ג).

היה צדק בדבריהם. ה' הזמין את העם כולו להיות "ממְלֶכֶת כְּהֹנִים וְגוֹי קֹדֶשׁ" (שמות יט, ו); ממלכה שכל יחיד בה הוא במובן מסוים כוהן, אומה שכל אחד מבניה קדוש. משה עצמו אמר, "וְמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים, כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם" (במדבר יא, כט). אלו הן הכרזות שוויוניות מיסודן. מדוע אם כן מתקיימת בפועל היררכיה, שבקודקודה משה המנהיג ואֶהֲרֹן הכוהן הגדול?

אלא שכבר מההתחלה ברור היה שקורח הוא דו־פרצופי. פיו וליבו לא היו שווים, והדבר ניכר היטב. קורח לא רצה חברה שכולם בה שווים לגמרי, שכל יחיד בה הוא כוהן. הוא לא היה, כפי שניסה להציג את עצמו, מין אנרכיסט אוטופי הדורש לבטל את ההיררכיות לחלוטין. הוא היה מורד ששאף להנהגה. כפי שמלמדים דברי משה אל קורח לאחר מכן, קורח רצה להיות הכוהן הגדול. הוא היה בן דורם של משה ואֶהֲרֹן – בנו של

שיג ושיח – הרב יונתן זקס

יצהר אחי עמרם, ולכן חש כי אין זה הוגן ששתי עמדות ההנהגה יימסרו למשפחה אחת בתוך השבט. הוא טען שהוא רוצה שוויון. למעשה הוא רצה כוח.

כך באשר לקורח, בן שבט לוי. אבל הפרשה מורכבת יותר. במחלוקת היו מעורבות שתי קבוצות נוספות: דתן ואבירם משבט ראובן הם הקבוצה האחת, ו"אֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתָיִם נְשִׂאֵי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי שֵׁם" – הקבוצה השנייה (טז, ב). לכל קבוצה היו כעסים משלה. בני ראובן התמרמרו על כי בנו בכורו של יעקב וצאצאיו לא זכו בשום תפקיד מנהיגותי. מאתיים וחמישים "נשיאי עדה" כעסו, על פי פירושו של אבן עזרא, על כך שלאחר חטא העגל הועבר כתר הכהונה מהבכורים שבכל שבט אל שבט אחד, לוי.

זו הייתה ברית לא־קדושה של ניגודים, והיות שחברו בה בעלי דרישות סותרות היא נידונה לכישלון. אם קורח היה מקבל את מבוקשו ונעשה כוהן גדול, בני ראובן ונשיאי העדה היו מאוכזבים. לו זכו בני ראובן בכבוד, קורח ונשיאי העדה היו מתוסכלים. ואילו הייתה משאלתם של נשיאי העדה מתגשמת, הייתה האכזבה נחלתם של קורח ושל דתן ואבירם הראובנים. הרצף הסיפורי המקוטע והמעורבב של פרקנו הוא דוגמה לסגנון המשקף מהות. המרד היה מעורבב ומבולבל, וגיבוריו היו מאוחדים רק ברצונם להדיח את ההנהגה הקיימת.

אך כל זה לא הוציא את משה משלוותו. תסכולו נבע מדבר אחר לגמרי: מאמירתם של דתן ואבירם, "הַמָּעַט כִּי הָעֲלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבֶת חָלָב וּדְבַשׁ לְהַמִּיתָנוּ בְּמִדְבָּר כִּי תִשְׁתָּרֵר עָלֵינוּ גַם הַשְׁתָּרֵר? אֵף לֹא אֶל אֶרֶץ זָבֶת חָלָב וּדְבַשׁ הֵבִיאָתָנוּ וּתְתֵן לָנוּ נַחֲלֹת שָׂדֵה וְכָרִם. הַעֲיֵנִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנָּקֵר? לֹא נַעֲלֶה!" (טז, יג-יד).

הסילוף הכביר הזה – הצגת מצרים, בית העבדים הנורא שבני ישראל שיוועו בו להצלתם וזעקתם עלתה השמימה, כ"ארץ זבת חלב ודבש" – היה לב העניין מבחינת משה.

מה קורה כאן? חז"ל הגדירו זאת באחת המימרות המפורסמות ביותר שלהם: "כל מחלוקת שהיא לשם שמיים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמיים אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמיים? זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמיים? זו מחלוקת קורח וכל עדתו" (משנה, אבות ה, יז).

חז"ל לא הסיקו ממחלוקת קורח שמחלוקת היא דבר רע, או שראוי לציית למנהיגים בלי לשאול שאלות, או שהיהדות עניינה כניעה או השלמה כמו דתות מסוימות אחרות. להפך: המחלוקת היא סם החיים של היהדות, כל עוד מניעה טהורים ומטרתיה חיוביות.

היהדות היא תופעה ייחודית: ציוויליזציה שכל כתבי הקודש שלה הם קבצים של מחלוקות. בתנ"ך, גיבורי האמונה – אברהם, משה, ירמיהו, איוב – מתווכחים עם אלוהים. המדרש מיוסד על ההנחה כי לתורה שבעים פנים, שפע פרשנויות לגיטימיות. המשנה בנויה בחלקה הגדול על פי התבנית "רבי א' אומר כך, רבי ב' אומר אחרת". התלמוד, הרבה יותר מכפי שהוא מיישב את המחלוקות הללו, הוא מעמיק אותן. המחלוקת היא פעילות מקודשת ביהדות. היא השיח הפנימי המתמשך של עם ישראל סביב מהות שליחותו ודרישות אמונתו.

מהו אם כן השוני בין מחלוקת קורח ושותפיו למחלוקת שבין בית הלל לבית שמאי? רבנו יונה הציע הסבר פשוט. מחלוקת לשם שמיים היא מחלוקת על האמת. מחלוקת שאיננה לשם

שמיים היא מחלוקת על הכוח. זהו הברדל עצום. בתחרות על כוח, המפסיד מפסיד וגם המנצח מפסיד. מפני שכאשר אדם מקטין את יריביו, הוא מקטין גם את עצמו. ואילו בוויכוח שמטרתו היא בירור האמת, המנצח מנצח, אבל גם המפסיד מנצח. כי תבוסה מפני האמת היא התבוסה היחידה שהיא גם ניצחון. היא מגדילה את המובס. הוא לומד דבר שלא ידע קודם לכן.

משה זכה בדין, זיכוי שאין משכנע ממנו: הוא ביקש נס שיוכיח את צדקתו, וקיבל את מבוקשו. האדמה פערה את פיה ובלעה את יריביו. אלא שהדבר לא שם קץ למחלוקת, ואפילו הפחית עוד את מעמדו של משה בעיני העם: "וַיִּלְנוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמֶּחֱרַת עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: אַתֶּם הֵמָּה אֲתָם עֲשִׂיתֶם לָנוּ ה' (במדבר יז, ו). ההיזקקות של משה לפעולה כוחנית התפרשה כסימן לכך שביאשו נפל אל מגרשם הירוד של המורדים. זה מה שקורה כשהנושא שעל הפרק הוא הכוח ולא האמת.

המרקסיזם זרע רעיון הפורח היום בערוגות הפוסט-מודרניזם, הפוסט-קולוניאליזם ודומיהם: הרעיון שאין אמת. שבעולם יש רק כוח. הזרמים שירשו את המרקסיזם גורסים כי ה"שיח" הרווח בחברה מייצג לא את הדברים כפי שהם, אלא את הדברים כפי שהכוח השליט ("ההגמון") רוצה שיהיו. הממשות כולה היא "הבניה חברתית" שנועדה לקדם את האינטרסים של קבוצה זו או אחרת. המסקנה מכך היא "הרמנויטיקת החשד": הגישה הפרשנית שבה איננו מקשיבים למה שאדם אומר, אלא רק שואלים איזה אינטרס הוא מנסה לקדם. האמת, אומרים הניאור-מרקסיסטים למיניהם, היא רק מסכה המסתירה את המרדף אחר הכוח. כדי להפיל כוח "קולוניאלי" עליכם להמציא את ה"שיח" שלכם, את ה"נרטיב" שלכם, וכל עוד אנשים מאמינים בו אין זה משנה כלל אם הוא אמתי או שקרי.

זה מה שמתחולל היום בקמפיין נגד ישראל בקמפוסים ברחבי העולם, ובייחוד בתנועת הביי-דאס. כמו מחלוקת קורח, הקמפיין הזה והתנועה הזאת מקבצים יחדיו אנשים שאין להם שום מכנה משותף אחר. חלקם שייכים לשמאל הקיצוני, אחרים לימין הקיצוני, יש מהם מתנגדי גלובליזציה ויש גם כמה שבאמת מוטרדים ממצוקת הפלסטינים. אולם הכוח המניע את המהלך כולו הוא אנשים שמטעמים תיאולוגיים ופוליטיים מתנגדים לקיומה של ישראל בכל גבול שהוא, ובאותה מידה מתנגדים גם לדמוקרטיה, לחופש הדיבור, לחופש המידע, לחופש הדת, לזכויות אדם ולקדושת החיים. המשותף לכולם הוא סירוב לתת לתומכי ישראל שימוע הוגן, תוך זלזול בעיקרון היסודי של הצדק; אותו עיקרון שנוסח בתורת המשפט הרומי בביטוי *Audi alteram partem*, שמע את הצד השני.

הכובנות חסרת הבושה שהם נוקטים לעתים – שישראל אינה מולדתו העתיקה של עם ישראל, שמעולם לא היה מקדש בירושלים, שישראל היא מעצמה "קולוניאלית", נטע זר במזרח התיכון – כובנות זו מתחרה בחוצפתה הקולוסאלית בטענתם של דתן ואבירם שמצרים הייתה ארץ זבת חלב ודבש ושמשה הוציא ממנה את בני ישראל רק כדי להרוג אותם במדבר. כי אם כל מה שחשוב הוא כוח, למה לבזבז זמן על האמת. כך ממשיכה רוחו של קורח לנשב בימינו.

זה עצוב, משום שמחוללת כאן מהותה היסודית של האוניברסיטה כבית לחיפוש משותף אחר האמת. התופעה הזו איננה מקדמת את השלום במזרח התיכון, ולא את עתיד הפלסטינים, ובוודאי שלא את החופש, הדמוקרטיה, חופש הדת או זכויות האדם. על הפרק עומדות סוגיות ממשיות ומהותיות, ששני הצדדים צריכים להתמודד איתן ביושר ובאומץ. שום דבר

לא יושג בהקרבת האמת על מזבח המרדף אחר הכוח. שום טובה לא תצמח מהליכה בנתיבו של קורח, המגיע עד ימינו דרך דורות ועידנים.

שאלות לשולחן השבת

- האם לדעתכם היה צדק בטענתו המקורית של קורח?
- מהו הדבר שיישב לבסוף את מחלוקת קורח?
- איך לדעתכם יכול מקום לימוד, כגון אוניברסיטה, לתפקד כ"בית לחיפוש משותף אחר האמת"?